

УДК 788.5/.8

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2021-32-1-33>**Андрій Ярославович Гудзик**

ORCID: 0000-0001-6163-4953

аспірант кафедри виконавського мистецтва

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

sax_a.gudzyk@yahoo.com

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК САКСОФОННОГО АНСАМБЛЮ

Актуальність теми дослідження. Навчання гри в ансамблі є складовою частиною професійної підготовки музикантів-виконавців. Воно передбачає: розвиток художньо-естетичного смаку; формування навичок гри на саксофоні відповідної технічної складності з належним ступенем емоційності; відтворення музичних творів із застосуванням засобів музичної виразності; опанування навичок колективного музикування як одного з ефективних засобів формування музично-стильових уявлень; набуття навичок сценічної витримки та публічного виступу; вироблення мотивації до самостійного навчання шляхом залучення до пошуку, прослуховування, вивчення та виконання творів музичного мистецтва для гри на саксофоні. Робота в класі ансамблю спрямована на вироблення у партнерів єдиного творчого рішення, вміння поступатися і прислухатися один до одного, спільними зусиллями створювати трактування музичних творів на високому художньому рівні. Невід'ємною частиною професійних якостей музиканта та педагога є знання основних моментів становлення та розвитку саксофонних ансамблів, їх складу та особливостей.

Мета роботи — охарактеризувати історію саксофонного ансамблю від його початку у 1840-х майже до теперішнього часу і особливості складу учасників. **Методологія дослідження** спирається на системно-аналітичний метод. **Наукова новизна** полягає у виправленні нестачі інформації про саксофонні ансамблі та їх різновиди для подальшого вивчення репертуару різних складів ансамблю. **Висновки.** Ансамбль саксофонів має довгу і горду історію починаючи із самого початку існування інструменту в 1840-х і закінчуючи педагогікою Сакса в Паризькій консерваторії. Після смерті Сакса жанр деякий час лежав у стані неактивності, поки асоціація саксофона на початку ХХ століття не підштовхнула ансамбль саксофонів до популярності. Нині ансамбль саксофонів процвітає, завдяки турботі він і надалі залишатиметься життєво важливою силою у розвитку інструменту протягом наступних десятиліть.

Ключові слова: саксофон, ансамбль, склад ансамблю, кuartет, квінтет, жанр, інструментарій, педагогіка, композитор.

Gudzyk Andrii Yaroslavovytsch, Postgraduate Student at the Department of Performing Arts of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Establishment and development of saxophone ensemble

Relevance of the research topic. Learning to the ensemble is an integral part of the professional training of musicians-performers. It provides: development of artistic and aesthetic taste; forming skills in the saxophone of the appropriate technical complexity with a proper degree of emotionality; reproduction of musical works with the use of musical expressiveness; mastering the skills of collective music, as one of the effective means of forming musical-stylistic representations; acquiring skills of stage exposure and public speech; developing motivation to independent education by engaging in search, listening, studying and performing works of musical art for a saxophone game. Work in the ensemble class is aimed at developing a single creative decision in partners, the ability to yield and listen to each other, joint efforts to create the interpretation of musical works at a highly artistic level. An integral part of the professional qualities of the musician and teacher is the knowledge of the basic moments of formation and development of saxophone ensembles, their composition and features. **Research objective.** Describe the history of the saxophone ensemble from its inception in the 1840s, almost to the present time and the peculiarities of the members. **The methodology** is based on the system-analytical method. **The scientific novelty** is to correct the lack of information about saxophone ensembles and its varieties for further study of the repertoire of different ensembles. **Conclusions.** The saxophone ensemble has a long and proud history, from the beginning of the instrument's existence in the 1840s to Sachs's pedagogy at the Paris Conservatory. After Sachs's death, the genre lay dormant for some time, until the saxophone association in the early twentieth century pushed the saxophone ensemble to popularity. Today, the saxophone ensemble is thriving, and through concern, it will continue to be a vital force in the development of the instrument for decades to come.

Key words: saxophone, ensemble, ensemble composition, quartet, quintet, genre, instruments, pedagogy, composer.

Актуальність теми дослідження. Навчання гри в ансамблі є складовою частиною професійної підготовки музикантів-виконавців. Воно передбачає: розвиток художньо-естетичного смаку; формування навичок гри на саксофоні відповідної технічної складності з належним ступенем емоційності; відтворення музичних творів із застосуванням засобів музичної виразності; опанування навичок колективного музикування як одного з ефективних засобів формування музично-стильових уявлень; набуття навичок сценічної витримки та публічного виступу; вироблення мотивації до самостійного навчання шляхом залучення до пошуку, прослуховування, вивчення та виконання творів музичного мистецтва для гри на саксофоні. Робота в класі ансамблю спрямована на виро-

блення у партнерів єдиного творчого рішення, вміння поступатися і прислухатися один до одного, спільними зусиллями створювати трактування музичних творів на високому художньому рівні. Невід’ємною частиною професійних якостей музиканта та педагога є знання основних моментів становлення та розвитку саксофонних ансамблів, їх складу та особливостей.

Мета роботи – охарактеризувати історію саксофонного ансамблю від його початку у 1840-х майже до теперішнього часу та особливості складу учасників.

Виклад основного матеріалу. Процес ансамблевого виконання вимагає постійної взаємної координації, яка тісно пов’язана з основами спільного музикування: ритмічною стійкістю та узгодженістю, динамічною рівновагою, єдністю фразування. Спільне виконання в ансамблі вимагає однакового розуміння ідейно-художнього задуму і стилістичних особливостей твору, єдиних темпів, динаміки, штрихів. Учасники ансамблю повинні вміти, ґрунтуючись на фактурі твору, ясно визначати роль і значення виконуваної партії в кожному конкретному епізоді.

Протягом ХХ століття було створено велику кількість саксофонних ансамблів, кожен з яких містив від п’яти до більше ста учасників. Групи фінансувались практично всіма наявними організаціями, включаючи соціальні клуби, братські організації, школи, коледжі та багато інших. Багато музичних шкіл – і ті, що обслуговують як любителів, так і майбутніх професіоналів – тоді почали включати ансамблі саксофонів у свої навчальні програми [6, с. 524].

До 1931 року саксофонні секстети навіть були додані як категорія камерного ансамблю до національних сольних та ансамблевих конкурсів.

Незважаючи на період занедбаності в Європі наприкінці ХІХ століття, ансамблі саксофонів почали своє відродження на континенті на початку 1930 років, провідником яких став німецький саксофоніст і композитор Густав Бамке [7, с. 5].

Учень сина Адольфа Сакса, він поновив ідею концепції великого ансамблю для сучасної європейської аудиторії. Інший, молодший, німецький саксофоніст Сігурд Рашер виступав в ансамблі Бамке, а пізніше принесе любов до цього конкретного жанру перформансу в Північну Америку. Через кілька років Рашер почне заохочувати до формування

саксофонних оркестрів як інструментарій, так і професійні ансамблі. Це призвело до того, що багато його протеже створювали групи у школах та коледжах, в яких вони викладали. Прикладами цього є ансамбль саксофонів SUNY Fredonia, започаткований у 1969 р., та Саксофонний оркестр університету Міссісіпі, утворений у 1984 р. [8, с. 10].

Ансамбль саксофонів знайшов найбільший вплив внаслідок адвокатури французького саксофоніста та педагога Жана-Марі Лондейкса.

Утворення Міжнародного ансамблю саксофона в Бордо в 1977 році призвело до зацікавленості багатьох музикантів та композиторів по всьому світу. Серед акцентів, на які слід звернути увагу, – важливі особи в розвитку саксофонного ансамблю, визначні композитори, які внесли свій внесок у літературу цього жанру, а також більш широкі історичні тенденції, пов'язані із саксофоном та сторонніми силами, які сформували розвиток цих груп. Цей аналіз спрямований на встановлення найпоширеніших розмірів та інструкцій ансамблів саксофонів.

Кілька авторів писали про ансамбль саксофонів під час його популярності в 1920-х – на початку 1930-х під час так званого «захоплення саксофоном». Хемке згадує кілька груп саксофонів, які діяли в Північній Америці в 1920-ті [7, с. 8].

У своєму дослідженні солістів на саксофоні в професійних колективах Джона Філіпа Соуза Майкл Хестер довгий час обговорює різні ансамблі саксофонів Соуза, деталізуючи походження груп, роки їхньої діяльності, їх розміри та інструментарій. Цей документ містить велику кількість інформації, щоб пояснити, як ансамбль саксофонів як жанр став так швидко настільки популярним.

Ларрі Тіл згадується як організатор ансамблю саксофонів зі своїми студентами в Університеті Уейна в 1940-х. Однак незабаром після цього виявляється, що інтерес до великих ансамблів був втрачений протягом приблизно двадцяти років.

До кінця 1960-х у створенні груп саксофонів у Сполучених Штатах з'явився новий лідер. Сігурд Рашер керував ансамблем з вісімнадцяти членів на першому Всесвітньому конгресі саксофонів у 1969 році, що започаткувало традицію ансамблів, які грали на цій події. Багато виконавців та викладачів, раніше не знайомих з великими групами саксофонів, сприймали присутність цих ансамблів як натхнення,

і, крім того, вплив Рашера також був надзвичайно важливим для формування ансамблів його учнями [8, с. 16].

Формування ансамблів саксофонів логічно випливає з початкового творчого задуму винахідника інструменту. Концепція Адольфа Сакса полягала в групі саксофонів усіх різних типів і розмірів. Практично для всіх типів інструментів, які він винайшов (саксони та саксотромби, а також саксофони), творець організував свої задуми за принципом хору із сопрано, альтом, тенором та басом, з багатьма доданими нижчими, вищими та інтервенційними голосами.

Першими історичними свідченнями про більший ансамбль саксофонів є опублікована робота для камерної групи саксофонів, включена до частини неймовірно важливої ранньої роботи саксофонної педагогіки. Повний та систематизований метод Жана Жоржа Кастнера, перший відомий педагогічний матеріал для нового інструменту Сакса був опублікований у 1844 р. [9, с. 39].

На рубежі ХХ століття більші саксофонні ансамблі пережили дивовижний і неймовірний стрибок популярності, багато в чому завдяки колаборації саксофона з регтаймом на початку століття, а пізніше в 20-х роках і з джазом.

У США були сформовані як професійні, так і аматорські колективи, які в кінцевому підсумку створили те, що багато називають «захопленням саксофоном». До 1910-х «групи саксофонів» набули надзвичайного поширення по всій території Сполучених Штатів і стали відомими як улюблений жанр для багатьох поціновувачів музики.

Одним із найбільших викликів майбутній стабільності ансамблю саксофонів як концертного жанру є відсутність знань щодо його оригінальної літератури. Загалом, в останньому виданні «Керівництва Лондона по саксофонному репертуару» перелічено дев'ять сотень окремих оригінальних творів для саксофонних ансамблів.

Квінтет саксофонів має досить великий обсяг літератури, з яких сто вісімдесят один оригінальний твір. Найчастіше використовується перестановка сопрано, двох альтів, тенору та баритону, шістдесят вісім творів. Далі йде конфігурація двох альтів, двох тенорів та баритону з двадцять однією частиною [10, с. 2].

Є сто два оригінальні твори для секстетів, з них вісімдесят шість мають відомий інструментарій. Найпопулярні-

шою, з точки зору оригінальної літератури, була конфігурація сопрано, двох альтів, двох тенорів та баритону із тридцять одним твором.

Ще одна конфігурація секстета, що заслуговує на увагу, — це два сопрано, два альти, тенор та баритон, які використовували композитори Жером Саварі, Еміль Йонас та Жан Хуре в творах, опублікованих Саксом у 1860-х. Як не дивно, з огляду на цю традицію, вони представляють три з п'яти творів, написаних для цього інструментарію. Інші секстети з кількома оригінальними творами включають сопрано, альт, два тенори, баритон і бас; два сопрано, альт, два тенори та баритон і три альти, два тенори і баритон. Відомо шістдесят дев'ять оригінальних творів для саксофонних септетів. Ця кількість розподілена на двадцять різних конфігурацій. Найчастіше пишеться для комбінації сопрано, двох альтів, двох тенорів, баритону та басу [13, с. 12].

Що стосується октетів, то існує сто шістнадцять оригінальних композицій. Найбільш уживаним із них було два сопрано, два альти, два тенори, баритон і бас.

Нонет — мало використовуваний розмір ансамблю саксофонів. У ньому лише сімнадцять оригінальних робіт. Найпопулярніший з них — це два сопрано, два альти, два тенори, два баритони та один басовий саксофон.

Декети так само мало використовувались композиторами для оригінальних творів для ансамблю саксофонів. Двадцять один з них існує, з них п'ятнадцять мають помітну конфігурацію і мають сім різних інструментів. Найпопулярнішим є сопраніно, два сопрано, два альти, два тенори, два баритони та одна басова група.

Ансамбль саксофонів з одинадцяти членів посідає досить особливе місце в історії жанру, оскільки багато ансамблів під керівництвом або натхненням Сігурда Рашера використовували одинадцять інструментів. Деякі цікаві спостереження з цього приводу можна зробити з наявних даних. Всупереч очікуванню для ансамблів такого розміру був написаний лише тридцять один оригінальний твір. Девід Білгер запропонував вищезазначене як ідеальне оформлення для ансамблю саксофонів, намагаючись стандартизувати інструментарій жанру.

Найпопулярніший розмір ансамблю саксофонів для композиторів, цілком очевидно, — це дванадцять саксофоністів, що мають сто вісімдесят вісім оригінальних творів. Найпопу-

лярнішою конфігурацією, безумовно, є конфігурація сопраніно, двох сопрано, трьох альтів, трьох тенорів, двох баритонів та одного басового саксофона зі ста тридцятьма п'ятьма оригінальними творами, більшістю з усіх розглянутих інструментальних інструментів ансамблю саксофонів. Це склад Міжнародного ансамблю саксофонів у Бордо, заснованого Жаном-Марі Лондейксом, а також усіх ансамблів, які наслідували модель Лондейкса, включаючи групу Паризької консерваторії.

Ансамблі, що складаються з тринадцяти членів, є досить рідкісними: існує лише вісім оригінальних композицій, лише шість з яких мають відомий склад.

Чотирнадцять учасників є дещо популярнішим складом, найпоширеніший із них – сопраніно, три сопрано, чотири альти, три тенори, два баритони та бас із трьома оригінальними творами.

Ансамбль із п'ятнадцяти учасників досить схожий за популярністю. Існує дванадцять оригінальних композицій. Історично значущим є інструментарій: група сопраніно, двох сопрано, семи альтів, трьох тенорів, баритону та басу, використаним Густавом Бамке у власних оригінальних роботах для великого ансамблю саксофонів.

Усі інші розміри ансамблю саксофонів здаються досить непопулярними композиторам. Для груп з 16 членів написано сім творів. Усі вони оцінюються як чотирикратний квартет сопрано, альтів, тенорів та баритонів.

Існує лише один відомий ансамбль із сімнадцяти членів, з інструментами сопрано, альт, тенор та баритон, які грав один гравець, двоє гравців подвоюються як на сопрано, так і на альті, один грає і на тенорі, і на баритоні, а решта виступають на сопраніно, сопрано, п'ять альтів, три тенори, баритон та бас.

Для ансамблю, що складається з вісімнадцяти членів, існує лише одна оригінальна робота, і її інструментарій невідомий [12, с. 19].

Стрімке збільшення кількості оригінальних ансамблів відбулося в 1970 роках, за це десятиліття було написано сорок три роботи. Тенденція до зростання триває донині. Сто шістьдесят чотири твори були написані у 1980-х. 1990-ті дали сто дев'яносто п'ять творів, а перше десятиліття XXI століття дало двісті композицій. Це значне збільшення кількості ори-

гінальних творів може бути пов'язане з багатьма освітніми та професійними колективами, що утворилися за останні п'ять десятиліть. Сюди входять ансамбль саксофонів «Фредонія», створений в 1969 р.; ансамбль саксофонів Рашера, який розпочався в 1973 р.; та Міжнародний ансамбль саксофонів Бордо Жан-Марі Лондейкса, що заснований у 1977 р. [15, с. 39].

«Сінфонія» була створена на початку 1980-х, а Саксо-камерний оркестр Університету Південного Міссісіпі розпочав свою діяльність у 1984, після чого виник генезис багатьох інших ансамблів, що рекламують нову літературу для більших груп саксофонів у всьому світі [11, с. 6].

Як свідчать дані, наявність постійних ансамблів, які активно займаються новою літературою, значно розширила сферу репертуару. Ця діяльність повинна продовжуватись і в майбутньому, якщо тільки ансамбль саксофонів не хоче знову зникати, як це було в минулому.

Щоб забезпечити виконання найрізноманітнішої музики, слід створювати групи з інструментарієм, який це дозволяє. Крім того, щоб забезпечити розширення масиву літератури, яку може виконувати найбільша кількість ансамблів, композиторам слід вказати на «стандартизований» інструментарій для великого ансамблю саксофонів.

Висновки. Ансамбль саксофонів має довгу і горду історію починаючи від самого початку існування інструменту в 1840-х і закінчуючи педагогікою Сакса в Паризькій консерваторії. Після смерті Сакса жанр деякий час лежав у стані неактивності, поки асоціація саксофона на початку ХХ століття не підштовхнула ансамбль саксофонів до популярності.

Такі групи, як «Музичні розливники», «Шість братів Браунів», «Саксофонний корпус» Джона Філіпа Соузі, і безліч інших колективів, як аматорських, так і професійних, створили нову традицію для жанру.

Незважаючи на всевітню депресію, яка призвела до того, що багато з цих груп припинили свою діяльність наприкінці 20-х – на початку 30-х років, було закладено основу для майбутнього.

Багато груп було сформовано в освітньому контексті на початку ХХ століття. Починаючи від саксофонових секстетів, які брали участь у конкурсах «Національний соло та ансамбль», і закінчуючи саксофонними колективами попу-

лярних викладачів, до студентських ансамблів Ларрі Тіла, жанр зберігав свої позиції важливого навчального інструменту аж до середини ХХ століття.

Із захистом Сігурдом Рашером таких груп (і постійною підтримкою їх із боку його учнів) жанр був репопуляризований у значно більших масштабах починаючи з 1960-х років як педагогічна та професійна діяльність.

Жан-Марі Лондейкс отримав остаточний поштовх для великого відродження ансамблю саксофонів.

Його діяльність у всьому світі за багато років створила багатий музичний жанр з великим обсягом оригінальної літератури, з ансамблями, що знаходяться по всьому світу.

Нині ансамбль саксофонів процвітає, і завдяки турботі він і надалі залишатиметься життєво важливою силою у розвитку інструменту протягом наступних десятиліть.

Щодо оригінальної літератури: хоча транскрипції є чудовими джерелами репертуару, які в іншому випадку були б недоступні саксофоністам, для ансамблю саксофонів потрібно виконувати нову та наявну оригінальну літературу.

Доступно багато прекрасних творів, про що вже йшлося, і ансамбль саксофонів міг би використовувати ще більше літератури від найкращих композиторів сучасності.

Слід виконувати оригінальні твори та замовляти нову музику, щоб гарантувати, що ансамбль саксофонів має визначне місце в музичному світі, так само, як квартет зараз насолоджується сплеском якісної літератури для цього ансамблю протягом останніх кількох років. В іншому разі великий ансамбль ризикує стати рідкістю нашого часу.

Майбутнє ансамблю саксофонів буде яскравим, якщо ті, хто керує та виступає в таких колективах, звернуться до історичних записів і за порадою, і за попередженням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдуллин Е.Б. Методология — путь к творчеству : учебное пособие. Москва : Академия, 1995. 158 с.
2. Аврамкова И.С. Гид в музыкальном общении: исполнитель — слушатель : учебное пособие. Санкт-Петербург : Композитор, 2001. 95 с.
3. Адамян А.А. Вопросы эстетики и теории саксофонного искусства : учебное пособие. Москва : Музыка, 1978. 112 с.
4. Адорно Т.Н. Социология музыки : учебное пособие. Москва : Музыка 1999. 215 с.

5. Зазыкин В.Г. Музыкально-теоретические системы европейского искусствознания : учебное пособие. Санкт-Петербург : Композитор, 2000. 151 с.
6. Bate Ph. Saxophone. The New Grove Dictionary by Music and Musicians. London , 1980. P. 523–525.
7. Barthet M. History of the saxophone ensemble. *Acta Acustica*. 2005. Vol. 5, No. 9. P. 5–8.
8. Lundberg J., Berg J. Modelling of Saxophone Ensemble. *Acta Acustica*. 2009. Vol. 21, No. 10. P.11–16.
9. Couronne T. A study of ensemble : textbook. Paris, 2008, P.39.
10. The C.G. Conn Corporation. National Champion Quintette. *Music Supervisors' Journal*. 1931. Vol. 9, No. 1. P. 2.
11. The C.G. Conn Corporation. First Division Winners. *Music Educators' Journal*. 1934. Vol. 21, No. 2. P. 6.
12. The C.G. Conn Corporation. National Champion Ensembles. *Music Supervisors' Journal*. 1931. Vol. 10, No. 3. P. 19.
13. The C.G. Conn Corporation. National Champion Sextette Completely Conn Equipped. *Music Supervisors' Journal*. 1932. Vol. 18, No. 5. P. 12.
14. Smyth, T., Cherla S. Saxophone by model and measurement : textbook. Copenhagen, 2011. P.51.
15. Walter Jacobs Practical Collections for School Bands and Orchestras. *Music Supervisors' Journal*. 1930. Vol. 1, No. 9. P. 39.

REFERENCES

1. Abdullin, E.B. (1995). *Metodologiya – put' k tvorchestvu* [Methodology – the path to creativity]. Moscow: Akademiya [in Russian].
2. Avramkova, I.S. (2001). *Gid v muzykal'nom obshchenii: ispolnitel'–slushatel'* [Guide in musical communication: performer–listener]. St. Petersburg: Kompozitor [in Russian].
3. Adamyan, A.A. (1978). *Voprosy estetiki i teorii saksofonogo iskusstva* [Questions of aesthetics and theory of saxophone art]. Moscow: Muzyka [in Russian].
4. Adorno, T.N. (1999). *Sotsiologiya muzyki* [Sociology of music]. Moscow: Muzyka [in Russian].
5. Zazyikin, V.G. *Muzykalno-teoreticheskie sistemy evropeyskogo iskusstvoznaniya* [Musically and theoretical systems European art knowledge]. St. Petersburg: Kompozitor [in Russian].
6. Bate, Ph. Saxophone. The New Grove Dictionary by Music and Musicians. London , 1980. P. 523–525.
7. Barthet, M. History of the saxophone ensemble. *Acta Acustica*. 2005. Vol. 5, No. 9. P. 5–8.
8. Lundberg J., Berg J. Modelling of Saxophone Ensemble. *Acta Acustica*. 2009. Vol. 21, No. 10. P. 11–16.
9. Couronne T. A study of ensemble: textbook. Paris, 2008, P. 39.
10. The C.G. Conn Corporation. National Champion Quintette. *Music Supervisors' Journal*. 1931. Vol. 9, No. 1. P. 2.

11. The C.G. Conn Corporation. First Division Winners. *Music Educators' Journal*. 1934. Vol. 21, No. 2. P. 6.

12. The C.G. Conn Corporation. National Champion Ensembles. *Music Supervisors' Journal*. 1931. Vol. 10, No. 3. P. 19.

13. The C.G. Conn Corporation. National Champion Sextette Completely Conn Equipped. *Music Supervisors' Journal*. 1932. Vol. 18, No. 5. P. 12.

14. Smyth T., Cherla S. Saxophone by model and measurement: textbook. Copenhagen, 2011. P. 51.

15. Walter Jacobs Practical Collections for School Bands and Orchestras. *Music Supervisors' Journal*. 1930. Vol. 1, No. 9. P. 39.